

Əlaqəli auditor xidmətlərinin göstərilməsinə dair metodik göstəriş

1. Ümumi müddəalar

1.1 Bu metodik göstəriş Azərbaycanda auditin inkişaf konsepsiyasına (2012-2010-ci illər) və Auditorlar Palatasının 2015-2017-ci illər üzrə iş planının 3.7-ci “Əlaqəli xidmətlərin göstərilməsini tənzimləyən normativ metodik bazanın yaradılması” bəndinə müvafiq olaraq hazırlanmışdır.

2. Metodik göstərişin məqsədi

2.1 Metodik göstərişin hazırlanmasında məqsəd, sərbəst auditor və auditor təşkilatları tərəfindən maliyyə hesabatlarının auditindən başqa əlaqəli xidmətlərin göstərilməsi, onların növləri, şərtləri və qaydalarının müəyyən edilməsidir.

2.2 Metodik göstəriş

2.2.1 Əlaqəli auditor xidmətinin təsnifləşdirilməsini;

2.2.2 Əlaqəli xidmətlərin göstərilməsi qaydalarını;

2.2.3 Bu xidməti göstərən auditorlara qarşı tələbləri;

2.2.4 Əlaqəli xidmətlərin göstərilməsi ilə bağlı auditor və sifarişçi arasında məsuliyyət bölgüsünü;

2.2.5 Göstərilmiş əlaqəli xidmətlərin nəticələrinin sənədləşdirilməsi qaydalarını müəyyən edir.

2.3 Bu metodik göstərişin tələblərinin sərbəst auditor və auditor təşkilatları tərəfindən yerinə yetirilməsi məcburdur.

3. Əlaqədar auditor xidmətlərinin təsnifatı

3.1 Əlaqədar auditor xidməti - auditorlar tərəfindən maliyyə hesabatının auditindən başqa göstərilən digər xidmətlərdir. Bu xidmətlərin göstərilməsi zamanı Beynəlxalq Audit Standartlarının, Peşəkar Mühasiblərin Etika Məcəlləsinin, İFAC-ın bu sahə üzrə normativ sənədlərinin tələblərinə əməl edilməlidir. Auditorun müstəqilliyi tam təmin olunmalıdır, Auditor - audit, mühasibat uçotu, vergiqoma, mülki hüquq, iqtisadi təhlil və peşə fəaliyyətinin göstərilməsi üçün zəruri olan digər sahələrdə sərtiştəliliyə malik olmalıdır.

3.2 Əlaqəli xidmətləri iki yerə bölmək olar:

3.2.1 Maliyyə hesabatının auditini aparılan subyeklərdə göstərilməsi mümkün olan əlaqəli xidmətlər;

3.2.2 Maliyyə hesabatının auditini aparılan subyeklərdə göstərilməsi mümkün olmayan əlaqəli xidmətlər.

3.3 Maliyyə hesabatının auditini aparılan subyeklərdə göstərilməsi mümkün olan əlaqəli xidmətlər aşağıdakılardır:

3.3.3 Mühasibat uçotonun qurulması;

3.3.4 Uçotun aparılması və hesabatların tərtib edilməsinə nəzarət (idarətməyə dair qərarlar verilməməsi şərtilə);

3.3.5 Vergilərin və digər məcburi ödəmələrin hesablanması və ödənilməsinə nəzarət;

3.3.6 Maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin təhlili;

3.3.7 İnvestisiya layihələrinin qiymətləndirilməsi;

3.3.8 Daxili nəzarət sisteminin qiymətləndirilməsi;

3.3.9 Muhasibat uçotu sisteminin iqtisadi təhlükəsizliyinin qiymətləndirilməsi;

3.3.10 Vəkalətnamə əsasında üçüncü şəxslər qarşısında iqtisadi subyektin mənafələrinin təmsil edilməsi;

3.3.11 İqtisadi subyektin heyətinin təlimi və treninqlərin aparılması ;

3.3.12 İqtisadi məsələlərə dair metodik göstərişlərin, tövsiyyələrin, qaydaların işlənilib hazırlanması;

3.3.13 Uçotun, hesabatların tərtibinin, hesablaşmaların avtomatlaşdırılması və kompyuterləşdirilməsi;

3.3.14 Maliyyə, vergi və digər sahələr üzrə qanunvericiliklə, investisiya fəaliyyəti, menecment, marketinq, vergilərin optimallaşdırılması üzrə məsləhətlərin verilməsi;

3.3.15 Hüquqi şəxslərin təşkili və yenidən təşkili üzrə məsləhətlərin verilməsi;

3.3.16 İnformasiya xidmətlərinin göstərilməsi;

3.3.17 Ekspert xidmətlərinin göstərilməsi;

3.3.18 İqtisadi subyetkin muhasibat heyətinin seçilməsi və yerləşdirilməsi üzrə xidmətlərin göstərilməsi;

3.3.19 Nizamnamə kapitalının formalaşması ilə bağlı xidmətlərin göstərilməsi;

3.3.20 Əmlakın qiymətləndirilməsi ilə bağlı xidmətlərin göstərilməsi;

3.3.21 Kənar idarəçilik funksiyalarının həyata keçirilməsi;

3.3.22 Sair xidmətlər.

3.4 Maliyyə hesabatının auditi aparılan subyeklərdə göstərilməsi mümkün olmayan əlaqəli xidmətlər aşağıdakılardır:

3.4.1 Mühasibat uçotunun aparılması və bərpası;

3.4.2 İlkin uçot məlumatlarının əsasında auditor tərəfindən müstəqil olaraq vergi bəyannamələrinin tərtibi;

3.4.3 İlkin uçot məlumatlarının əsasında auditor tərəfindən müstəqil olaraq maliyyə hesabatlarının tərtibi;

3.4.4 Daxili auditor funksiyasının yerinə yetirilməsi.

3.5 Xarakterlərinə görə əlaqəli xidmətlər aşağıdakı kimi qruplaşdırılır:

3.5.1 Tapşırıqlar üzrə xidmətlər;

3.5.1.1. Tapşırıqlar üzrə xidmətlərə auditor tərəfindən iqtisadi subyektin sifarişi ilə sənədlərin (investisiya layihələrinin, biznes planlarının, təlimatların, metodik göstəricilərinin və s.) yaradılması nəzərdə tutulur.

3.5.2 Nəzarət üzrə xidmətlər. Nəzarət üzrə xidmətlərə aiddir:

3.5.2.1. Sənədlərin mövcud kriteriyalara müvafiqliyinin yoxlanılması;

3.5.2.2. Uçotun aparılmasına və hesabatların tərtibinə nəzarət;

3.5.2.3. Vergilərin və digər məcburi ödənişlərin hesablanması və ödənilməsinə nəzarət;

3.5.2.4. İqtisadi subyektin muhasibat heyətinin peşə səviyyəsinin yoxlanılması.

3.5.2.5. Daxili auditin həyata keçirilməsi.

3.5.3 İnformasiya xidmətləri. Bu xidmətlərə aiddir:

3.5.3.1. Bütün növ məslətlərin verilməsi;

3.5.3.2. Təhsil və tədris;

3.5.3.3. Seminarların, dəyirmi masaların aparılması;

3.5.3.4. İnformasiya təminatı və s.

4. Əlaqəli xidmətlərin göstərilməsinin ümumi qaydaları

4.1 Auditorlar tərəfindən əlaqəli xidmətlər bütün audit prinsiplərinə əməl olunmaqla yerinə yetirilməlidir. Auditor və auditor köməkçisi (asisstenti) əlaqəli xidmətlər göstərilməsində iştirak edərsə aşağıdakılara cavab verməlidirlər:

4.1.1 Müstəqillik;

4.1.2 Dürüslük (düzgünlük);

4.1.3 Obyektivlik ;

4.1.4 Peşə səriştəliliyi ;

4.1.5 Peşə etikasının tələblərinə əməl edilməsi;

4.1.6 Audit standartlarının tələblərinin yerinə yetirilməsi;

4.1.7 Məxfilik.

4.2 Auditorun (auditor köməkçisinin və ya assistentinin) iqtisadi subyektdən asılı olmaması və onun müstəqilliyinin tam əməl olunması məcburi şərtidir. Mütəxəssislərin müstəqilliyinin təmin olunması, saxlanması metodu sərbəst auditorlar (auditor təşkilatı) tərəfindən fərdi qaydada müəyyən edilməlidir.

4.3 Əlaqəli xidmətlərin göstərilməsi zamanı auditor tərəfindən korrupsiyaya qarşı mübarizə və cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılması ilə əlaqədar qanunvericiliyin tələblərinə əməl edilməlidir.

4.4 Auditor təşkilatı müstəqil olaraq əlaqəli auditor xidmətləri göstərilməsi üçün firma daxili standartları hazırlaya bilərlər.

5. Əlaqəli xidmətlərinin göstərilməsinə dair tələblər

5.1 Əlaqəli xidmətlərin göstərilməsi zamanı auditorlardan (sərbəst auditorlar və auditorlar təşkilatı) aşağıdakılar tələb edilir:

5.1.1 Sifarişçinin tapşırığının yazılı formada rəsmiləşdirilməsi (müqavilə məktub-öhdəlik, texniki tapşırıq və ya razılaşma formasında);

5.1.2 Xidmətin göstərilməsi qaydasının formalaşdırılması;

5.1.3 Xidmətin göstərilməsinin sənədləşdirilməsi;

5.1.4 Ekspert və ya digər auditor cəlb edildiyi hallarda onların məsuliyyətinin və funksiyalarının dəqiq müəyyənəşdirilməsi;

5.1.5 Eyni növ əlaqəli xidmətin intensiv göstərildiyi hallarda həmin xidmət üzrə daimi sənədləşmə və hesabat formalarının hazırlanması və müntəzəm tətbiq edilməsi;

5.1.6 Əlaqəli xidmətlərin göstərilməsi üzrə daxili nəzarət tədbirlərinin tətbiqi;

5.1.7 Əlaqəli xidmətlərin göstərilməsini təsdiq edən yekun sənədin hazırlanması.

5.2 Əlaqəli xidmətlərin göstərilməsinə ekspert və mütəxəssislər cəlb edilərkən "Ekspertin işindən istifadə" beynəlxalq audit standartlarının tələblərinə riayət olunmalıdır.

5.3 Sərbəst auditor (auditor təşkilatı) əlaqəli xidmətləri göstərmək üçün müvafiq biznes biliyinə, maddi texniki və metodik imkanlara malik olmalıdır.

6. Əlaqəli xidmətlərin göstərilməsi zamanı tərəflərin məsuliyyəti

6.1 Sərbəst auditorlar və auditor təşkilatları əlaqəli xidmətlərin göstərilməsində qanunvericiliyin, audit standartlarının və sifarişçi ilə bağlanmış müqavilənin tələblərinə riayət etməli, işlərin keyfiyyətli və vaxtlı-vaxtında görülməsində məsuliyyət daşıyırlar.

6.2 Sifarişçi auditor tərəfindən əlaqəli xidmətlərin göstərilməsi zamanı təqdim olunan informasiyanın düzgünlüyünə, ilkin sənədlərin vaxtlı-vaxtında təqdim olunmasına, tərtib olunan sənədlərin tamlığına və hüquqi cəhətdən rəsmiləşdirilməsinə, qüvvədə olan qanunvericiliyin tələblərinə əməl olunmasına məsuliyyət daşıyır.

6.3 Sifarişçi tərəfindən səhv və tam olmayan məlumatların təqdim edildiyi, habelə vaxtında təqdim edilmədiyi hallarda auditorlar göstərilən xidmətlərin keyfiyyətinə və vaxtında yerinə yetirilməsinə görə məsuliyyət daşımır.

7. Əlaqəli xidmətlərin göstərilməsinin və onun nəticələrinin rəsmiləşdirilməsi

7.1 Əlaqəli xidmətlərin göstərilməsinə dair sənədə (müqaviləyə, məktub öhdəliyə və.s) aşağıdakı sualları əhatə edən tapşırıq vərəqəsi əlavə edilməlidir:

7.1.1 Auditor tərəfindən cavablandırılmalı olan sualların siyahısı;

7.1.2 Emal (işlənmə) üçün auditora təqdim olunan məlumat mənbələrinin ilkin sənədlərinin siyahısı;

7.1.3 Auditorlar tərəfindən yerinə yetirilməli olan işlərin konkret siyahısı.

7.2 Əlaqəli xidmətlərin göstərilməsinin nəticəsi müvafiq sənədlərlə rəsmiləşdirilməlidir:

7.2.1 Əlaqəli xidmətin növündən asılı olaraq auditorlar tərəfindən işlərin görülməsinə dair hesbatın hazırlanması (layihə, biznes plan metodik göstəriş və.s);

7.2.2 Auditor tərəfindən yerinə yetirilmiş nəzarət tədbirlərinə dair arayış;

7.2.3 Görülmüş işlərin yekunu olaraq sifarişçi və icraçı arasında işlərin yerinə yetirilməsinə və sənədlərin təqdim edilməsinə dair təhvil-təslim aktı tərtib olunmalıdır. Əlaqəli xidmətlərin göstərilməsinə dair auditorlar tərəfindən rəhbərliyə yazılı məlumat təqdim edilməlidir.